

DOI 10.31558/2307-2318.2026.1.7

УДК 331.556.4:339.727.22:338.24(477)

JELClassification: F22, F24, E22, J24

Ішук Ю.А.,

доктор філософії, доцент кафедри міжнародних економічних відносин

Донецький національний університет імені Василя Стуса

yu.ishuk@donnu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4187-7816

**МІГРАЦІЯ ТА ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ЧИННИКИ СТРУКТУРНОЇ
МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

У статті досліджено взаємозв'язок між міграційними процесами, структурою зовнішніх фінансових потоків та інвестиційною активністю в економіці України у 2021–2025 рр. На основі статистичних даних Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, Міжнародної організації з міграції та національних джерел показано, що масове переміщення населення спричинило дисбаланс між людським капіталом і виробничими активами, підвищило ризики декваліфікації робочої сили та зменшило потенціал відновлення внутрішнього ринку праці. Встановлено, що значна частка українських фахівців за кордоном залучена до низькокваліфікованої зайнятості, що знижує ефективність використання освітнього потенціалу та ускладнює майбутню репатріацію.

Проведений аналіз макроекономічних показників засвідчив, що у 2021–2025 рр. приватні грошові перекази стабільно перевищували чистий приплив прямих іноземних інвестицій у 2–11 разів. Частка ПІІ у номінальному ВВП скоротилася до 0,9 % за попередніми даними 2025 р., що свідчить про дефіцит капіталу для модернізації основних фондів і створення робочих місць. У таких умовах приватні трансферти виконують функцію короткострокової стабілізації споживання та платіжного балансу, але не формують довгострокової інвестиційної бази економічного зростання. Доведено, що ефективність повернення трудових мігрантів безпосередньо залежить від доступності житла та стійкої зайнятості, тоді як обмежена місткість внутрішнього ринку праці підвищує ризики повторної еміграції.

У статті обґрунтовано напрями державної політики, спрямовані на конверсію зовнішніх фінансових потоків у внутрішні інвестиції. Систематизовано чинні та рекомендовані інструменти: використання програм пільгового кредитування малого бізнесу із компонентом співінвестування репатріантів, масштабування страхування воєнних ризиків через міжнародні фінансові інституції, розвиток індустріальних парків як регіональних «інвестиційних якорів» та розширення програм перекваліфікації через Державну службу зайнятості України. Показано, що поєднання цих заходів здатне зменшити розрив між обсягами переказів і реальних інвестицій та сприяти продуктивній інтеграції мігрантів у національну економіку.

Наукова новизна полягає у комплексному аналізі взаємодії міграційних потоків і інвестиційної динаміки з урахуванням воєнних ризиків та обмежень ринку праці. Практичне значення результатів полягає у формуванні пропозицій щодо стимулювання репатріації громадян, мобілізації приватних заощаджень у капітальні вкладення та створення високопродуктивних робочих місць. Реалізація запропонованих підходів

дасть змогу трансформувати міграційні процеси у фактор структурної модернізації економіки України та забезпечити стійку постконфліктну регенерацію економіки.

Ключові слова: міграція, грошові перекази, ринок праці, інвестиційна діяльність, інвестиційні ризики, державне регулювання, трудовий потенціал, післявоєнне відновлення.

Табл. - 2, Літ. – 16

Ishchuk Y.

Ph.D., associate professor

Department of International Economic Relations

Vasyl' Stus Donetsk National University

yu.ishuk@donnu.edu.ua

ORCID: 0000-0002-4187-7816

MIGRATION AND INVESTMENT AS DRIVERS OF STRUCTURAL MODERNIZATION IN UKRAINE'S ECONOMY

This article examines the nexus between migration, the structure of external financial flows, and investment activity in Ukraine's economy during 2021–2025. Using statistical data from the United Nations High Commissioner for Refugees, the International Organization for Migration, and national sources, the study shows that mass population displacement has created a structural imbalance between human capital and the stock of productive assets, increased the risk of workforce deskilling, and constrained the recovery of the domestic labor market. A significant share of Ukrainian specialists abroad is employed in low-skilled jobs, which undermines the return on educational investment and complicates future reintegration.

Macroeconomic analysis indicates that private remittances exceeded net foreign direct investment inflows by 2–11 times over the period. The share of FDI in nominal GDP declined to 0.9% according to preliminary 2025 estimates, pointing to a critical shortage of capital for fixed-asset renewal and job creation. Under these conditions, private transfers stabilize consumption and the balance of payments in the short term but do not provide a sustainable investment base for long-term growth. The results confirm that successful return migration depends on housing availability and stable employment, while the limited capacity of the domestic labor market increases the risk of repeated emigration.

The article identifies policy measures aimed at converting external financial inflows into domestic investment. Key instruments include preferential lending programs for small businesses with co-investment schemes for returnees, expansion of war-risk insurance through international financial institutions, development of industrial parks as regional investment anchors, and scaling up retraining programs aligned with investor demand. The combined implementation of these measures can reduce the gap between remittance inflows and real investment and facilitate productive integration of migrants into the national economy.

The study's novelty lies in a comprehensive analysis of the interaction between migration flows and investment dynamics under wartime constraints. Its practical contribution consists in proposals for stimulating repatriation, mobilizing private savings into capital investment, and creating high-productivity jobs to support sustainable post-conflict economic recovery.

Keywords: migration, remittances, labor market, investment activity, investment risks, state regulation, labor potential, post-conflict recovery.

Table. - 2, Lit. - 16

Постановка проблеми. У 2022–2025 рр. співвідношення людського капіталу та наявних виробничих активів в Україні зазнало суттєвого структурного дисбалансу. Масове переміщення населення спричинило демографічні зміни та ризик декваліфікації частини робочої сили. Значна кількість спеціалістів залучена до низькокваліфікованої праці за кордоном або перебуває в умовах нестабільних доходів усередині країни.

Фактична залежність доходів домогосподарств від приватних грошових переказів забезпечує короткострокову стабілізацію споживання, але не формує інвестиційних ресурсів для модернізації виробництва. Скорочення частки прямих іноземних інвестицій на тлі високої ролі трансфертів створює дефіцит капіталу для оновлення основних фондів та створення робочих місць. Зміцнення ринку праці є детермінантою репатріації мігрантів та їхньої продуктивної інтеграції в національну економіку. З огляду на це, актуальним є обґрунтування механізмів конвертації зовнішніх фінансових потоків у внутрішні інвестиції для регенерації виробничого базису.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми відновлення людського капіталу та інвестиційної привабливості економіки України в умовах воєнного стану перебувають у центрі уваги українських науковців та міжнародних інституцій. Макроекономічні наслідки міграції для платіжного балансу розглянуто у працях Н. Слав'юк, А. Новік та А. Живодьорової [10]. Формування транснаціональних трудових потоків у контексті геоекономічних трансформацій досліджено Г. Дугінець та Н. Колодко [13]. Структурні зміни ринку праці під впливом євроінтеграційних процесів аналізують К. Баннікова, К. Артюшок та І. Агеєва [14]. Питання державного регулювання інвестицій та механізмів репатріації капіталу висвітлюють А. Бикова та І. Александрюк [16].

Статистичну основу для оцінки масштабів переміщення населення формують звіти Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН) [1, 11] та Міжнародної організації з міграції (МОМ) [2, 3, 4, 12]. Аналітичні матеріали Центру економічної стратегії [15] та Інституту аналітики та досліджень [8] дозволяють простежити динаміку виїзду населення та його комплексний вплив на економіку. Водночас недостатньо конкретизованими залишаються механізми синхронізації освітньої політики з інвестиційними запитами та формування регіональних центрів економічного відновлення.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає у комплексному аналізі детермінант взаємозв'язку між міграційними потоками та інвестиційною активністю. У статті оцінено їхній вплив на структурну модернізацію національної економіки, а також визначено інструменти державної політики, здатні стимулювати репатріацію громадян та мінімізувати капітальний дефіцит.

Виклад основного матеріалу. Збереження людського капіталу набуває критичного значення через прогресуючу втрату професійних компетенцій. За даними УВКБ ООН [1], попри високий рівень освіченості (понад 70% біженців мають вищу освіту), близько 46% працевлаштованих у ЄС українців займають ніші низькокваліфікованої праці. Тривала робота поза межами фаху (особливо в інженерних та медичних галузях) створює ризик стійкої втрати професійних компетенцій та призводить до втрати відповідності між професійною підготовкою та зайнятістю.

На внутрішньому ринку суттєвий масив внутрішньо переміщених осіб (ВПО) перебуває у стані фінансового вичерпання. За оцінками Міжнародної організації з міграції, значна частина ВПО стикається з інституційними та економічними бар'єрами при пошуку роботи, що суттєво звужує простір для їхньої продуктивної інтеграції [2]. Найбільш гостро проблема постає у прифронтових регіонах, де безпекові чинники блокують господарську ініціативу та уповільнюють відновлення локальних ринків праці [3].

Масштабна деструкція активів приватного сектору, зафіксована у звітах Міжнародної організації з міграції [4], спричинила втрату джерел самозабезпечення домогосподарств, що обмежило їхній інвестиційний потенціал і змістило структуру витрат у бік задоволення першочергових потреб споживання. Зовнішні надходження використовуються переважно для покриття втрат житла, доходів та доступу до базових послуг, а не для відновлення виробничої діяльності. У цих умовах приватні перекази виконують функцію соціального амортизатора, тоді як капіталізація реального сектору стримується воєнними ризиками та фізичним руйнуванням виробничих потужностей.

Для узагальнення виявлених тенденцій у табл. 1 систематизовано ключові макроекономічні та міграційні індикатори, що характеризують потенціал відновлення виробничої бази.

Таблиця 1 – Порівняльна динаміка міграційних та макроекономічних показників України у 2021–2025 рр.

Показник	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік	2025 рік
Чистий приплив прямих іноземних інвестицій (ПІІ), млн дол США	6687	1152	4247	3329	1822
Приватні грошові перекази, млн. дол. США	14019	12621	11367	9440	8028
Кількість громадян України зі статусом біженця за кордоном, млн осіб	0,027	5,7	6,0	5,1	5,8
Кількість внутрішньо переміщених осіб, млн осіб	1,5	4,8	4,9	4,6	4,6
Номинальний ВВП України, млн. дол США	199770	161990	181220	190740	209713
Частка приватних грошових переказів у номінальному ВВП, %	7,0	7,8	6,3	4,9	3,8
Частка чистого припливу ПІІ у номінальному ВВП, %	3,3	0,7	2,3	1,7	0,9
Коефіцієнт співвідношення ПІІ до приватних переказів	0,48	0,09	0,37	0,35	0,23

Джерело: складено та розраховано автором на основі даних [1-9]

Дані табл. 1 свідчать, що у 2021–2025 рр. приватні грошові перекази перевищували чистий приплив прямих іноземних інвестицій у 2–11 разів. Частка ПІІ у номінальному ВВП зменшилася до 0,9 % за попередніми даними 2025 р., що обмежує можливості оновлення основних фондів. Обсяг переказів скоротився з 14,0 млрд дол. США у 2021 р. до 8,0 млрд дол. США у 2025 р., що пов'язано з тривалим перебуванням мігрантів за кордоном та зміною структури їхніх доходів. Коефіцієнт співвідношення ПІІ до переказів знизився з 0,48 до 0,23, що відображає зростання ролі трансфертів у підтримці споживання за недостатньої інвестиційної активності.

Переважання переказів над ПІІ означає, що відновлення виробничого сектору фінансується переважно за рахунок споживчого попиту, а не інвестицій у капітал, що консервує низьку продуктивність праці. Трансферти виконують функцію соціального амортизатора, підтримуючи платіжний баланс і споживчий попит, проте вони не здатні стати драйвером модернізації виробництва. Без формування стійких інституційних

преференцій та дієвих гарантій безпеки зростатиме залежність національної економіки від приватних трансфертів та зовнішніх запозичень [10].

За таких обставин стратегія репатріації трудових мігрантів набуває чіткого прагматичного змісту. Згідно з моніторингом УВКБ ООН та МОМ, базовими детермінантами повернення залишаються забезпеченість житлом та стійка зайнятість. Водночас обмежена місткість внутрішнього ринку праці стає бар'єром для реінтеграції: частина громадян, що вже повернулися, стикається з дефіцитом робочих місць, що посилює ризики повторної еміграції [11–12].

Водночас міграційні процеси містять потенціал для «циркуляції знань» та запозичення досвіду. Ефективність реалізації цього ресурсу безпосередньо залежить від темпів створення високотехнологічних робочих місць та здатності державного регулювання конвертувати приватні заощадження мігрантів у продуктивні внутрішні інвестиції [13–15].

З огляду на результати табл. 1 доцільно масштабувати чинні механізми підтримки бізнесу та доповнити їх інструментами залучення переказів у капітальні вкладення. Систематизацію таких заходів подано в табл. 2.

Таблиця 2 – Чинні та рекомендовані інструменти подолання інвестиційного дефіциту та економічної реінтеграції населення

Напрямок політики	Інструментарій реалізації	Статус інструменту	Прогнозні результати
<i>Трансформація приватних трансфертів у капітал</i>	Використання програм пільгового кредитування МСП та грантових механізмів (доступні кредити 5-7-9%, «Робота») із запровадженням компоненту співінвестування репатріантів	Частково діє; потребує розширення	Залучення переказів до фінансування МСП
<i>Мінімізація безпекових бар'єрів</i>	Розширення програм страхування інвестицій, що вже надаються через MIGA та U.S. International Development Finance Corporation	Діє в обмеженому масштабі	Зростання ПІІ, відновлення промислових інвестицій
<i>Регіональні інвестиційні якорі</i>	Розвиток індустріальних парків та спецрежимів на базі практик, що реалізуються через UkraineInvest	Концепція політики	Створення робочих місць у деокупованих регіонах
<i>Адаптація людського капіталу</i>	Розширення програм перекваліфікації, що діють через Державну службу зайнятості України, із прив'язкою до потреб інвесторів	Частково діє	Зниження декваліфікації та повторної еміграції

Джерело: розроблено автором

Ефективність регулювання міграційних процесів визначається здатністю економічної політики створювати робочі місця з конкурентною продуктивністю праці. За оцінками досліджень щодо державного регулювання трудової міграції, ключовими

інструментами стимулювання репатріації є доступ до фінансування малого підприємництва, податкові преференції у регіонах відновлення та програми перекваліфікації, синхронізовані з потребами інвесторів [16]. Поєднання цих заходів дає змогу зменшити розрив між обсягами приватних переказів і реальних інвестицій та підвищити зайнятість у секторах відбудови.

Висновки. Проведене дослідження показало, що у 2021–2025 рр. приватні перекази стабільно перевищували чистий приплив ПІІ у 2–11 разів, що свідчить про формування інвестиційного дефіциту в реальному секторі. За попередніми даними 2025 р. частка ПІІ у номінальному ВВП становила 0,9 %, що обмежує оновлення виробничої бази. Подолання цього дисбалансу потребує масштабування механізмів страхування інвестиційних ризиків, розвитку регіональних інвестиційних проєктів і залучення заощаджень мігрантів до фінансування малого та середнього бізнесу. Реалізація цих заходів дозволить поступово збалансувати роль споживчих трансфертів і капітальних інвестицій та трансформувати міграційні процеси з фактору втрат у фактор структурної модернізації економіки України. На відміну від попередніх досліджень, робота інтегрує аналіз міграційних потоків і структури фінансових надходжень у єдину модель інвестиційного дефіциту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. UNHCR. Labor Market Integration of Ukrainian Refugees in Europe: Employment Gaps, Skill Mismatches, and Economic Gains. 2026. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/120820>.
2. MOM. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Раунд 22. 2026. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-zvit-pro-vnutrishne-peremishchennya-naselennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo?close=true>.
3. IOM. Vulnerability and Mobility in Front-line Areas of Ukraine/ URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-dani-dlya-rivnikh-umov-dostupu-do-vidnovlennya-ramkoviy-programniy-pidkhid-ta?close=true>.
4. MOM. Вплив війни на людей в Україні: здоров'я, освіта та фізичні активи (травень 2025 року). 2025. URL: <https://dtm.iom.int/ukraine>.
5. Індекс Мінфін. Прямі іноземні інвестиції в Україну. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
6. Індекс Мінфін. Міжнародні трансферти. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>.
7. Migration Data Portal. Internally displaced persons due to conflict – Ukraine. URL: https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=idp_stock_conflict&t=2024&cm49=804.
8. Інститут аналітики та досліджень. Дашборд внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://www.ioc.gov.ua/en/analytics/dashboard-vpo>.
9. Індекс Мінфін. Валовий внутрішній продукт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.
10. Слав'юк Н. Р., Новік А. Ю., Живодьорова А. О. Стан міграційних процесів в Україні та тенденції прояву їхніх наслідків. *Наукові записки НАУКМА. Економічні науки*. 2025. Т. 10(1). С. 181–189.
11. UNHCR. Policy Brief No. 2: Forecasting Refugee Return to Ukraine Amid Ongoing War and Uncertainty. 2026. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/120890>.
12. MOM. Повернення додому з-за кордону: тенденції, чинники та виклики реінтеграції (липень 2025 року). 2025. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraine-povernennya-dodomu-z-za-kordonu-lipen-2025-roku?close=true>.

13. Дугінець Г. В., Колодко Н. С. Транснаціональні трудові потоки як чинник економічного відновлення країн в умовах гео економічних трансформацій. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка*. 2025. Вип. 29. С. 112–121.
14. Баннікова К. Б., Артюшок К. А., Агєєва І. В. Трансформація ринку праці України під впливом інтеграційних процесів у глобальній економіці. *Здобутки економіки: перспективи та інновації*. 2025. № 3. С. 12–22.
15. Центр економічної стратегії. Скільки українців поїхало за кордон і що державі з цим робити: аналітична записка (18 березня 2025 р.). URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/analitichna-zapyska.pdf>
16. Бикова А. Л., Александрюк І. В. Механізм державного регулювання трудової міграції в умовах післявоєнного відновлення економіки України. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 4. С. 34–45.

REFERENCES

1. UNHCR (2026), “Labor Market Integration of Ukrainian Refugees in Europe: Employment Gaps, Skill Mismatches, and Economic Gains”, available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/120820>.
2. IOM (2026), “Zvit pro vnutrishne peremishchennya naseleennya v Ukrayini. Raund 22” [Report on Internally Displaced Persons in Ukraine. Round 22 (January 2026)], available at: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremishchennya-naseleennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo?close=true>.
3. IOM, “Vulnerability and Mobility in Front-line Areas of Ukraine”, available at: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-dani-dlya-rivnikh-umov-dostupu-do-vidnovlennya-ramkoviy-programniy-pidkhid-ta?close=true>.
4. IOM (2025), “Vplyv viyny na lyudey v Ukrayini: zdorov'ya, osvita ta fizychni aktyvy (Traven' 2025 roku)” [Impact of War on People in Ukraine: Health, Education, and Physical Assets (May 2025)], available at: <https://dtm.iom.int/ukraine>.
5. Indeks Minfin (n.d.), “Prami inozemni investytstii v Ukrayinu” [Foreign Direct Investment in Ukraine], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>.
6. Indeks Minfin (n.d.), “Mizhnarodni transfery” [International Transfers], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>.
7. Migration Data Portal (n.d.), “Internally displaced persons due to conflict – Ukraine”, available at: https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=idp_stock_conflict&t=2024&cm49=804.
8. Instytut analityky ta doslidzen (n.d.), “Dashbord vnutrishno peremishchenykh osib” [Dashboard of Internally Displaced Persons], available at: <https://www.ioc.gov.ua/en/analytics/dashboard-vpo>.
9. Indeks Minfin (n.d.), “Valovyy vnutrishniy produkt Ukrayiny” [Gross Domestic Product of Ukraine], available at: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/>.
10. Slavyuk, N.R., Novik, A.Yu. and Zhyvodiorova, A.O. (2025), “Stan migratsiynykh protsesiv v Ukrayini ta tendentsiyi proyavu yikhnykh naslidkiv” [Migration Processes in Ukraine and Trends of Their Consequences], *Naukovi zapysky NaUKMA. Ekonomichni nauky*, vol. 10(1), pp. 181–189.
11. UNHCR (2026), “Policy Brief No. 2: Forecasting Refugee Return to Ukraine Amid Ongoing War and Uncertainty”, available at: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/120890>.
12. IOM (2025), “Povernennya dodomu z-za kordonu: tendentsiyi, chynnyky ta vyklyky reintehratsiyi (Lypen 2025 roku)” [Return Home from Abroad: Trends, Factors, and Reintegration Challenges (July 2025)], available at: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-povernennya-dodomu-z-za-kordonu-lipen-2025-roku?close=true>.

13. Duhynets, H.V. and Kolodko, N.S. (2025), “Transnatsionalni trudovi potoky yak chynnyk ekonomichnoho vidnovlennya krayin v umovakh heoekonomichnykh transformatsiy” [Transnational Labor Flows as a Factor of Economic Recovery in the Context of Geoeconomic Transformations], *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, no. 29, pp. 112–121.

14. Bannykova, K.B., Artyushok, K.A. and Ahieieva, I.V. (2025), “Transformatsiya rynku pratsi Ukrainy pid vplyvom intehratsiynykh protsesiv u globalniy ekonomitsi” [Labor Market Transformation in Ukraine under the Influence of Integration Processes in the Global Economy], *Zdobutky ekonomiky: perspektyvy ta innovatsiyi*, no. 3, pp. 12–22.

15. Tsentр ekonomichnoyi stratehiyi (2025), “Skilky ukrayintsiv poyikhalo za kordon i shcho derzhavi z tsym robyty: analitychna zapyska (18 bereznya 2025 r.)” [How Many Ukrainians Went Abroad and What the State Should Do: Analytical Note], available at: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2018/04/analychna-zapyska.pdf>.

16. Bykova, A.L. and Oleksandriuk, I.V. (2025), “Mekhanizm derzhavnoho rehulyuvannya trudovoyi migratsiyi v umovakh pislia voiennoho vidnovlennya ekonomiky Ukrainy” [Mechanism of State Regulation of Labor Migration in the Context of Post-War Economic Recovery in Ukraine], *Aktualni pytannya ekonomichnykh nauk*, no. 4, pp. 34–45.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2026

Стаття прийнята до друку після рецензування 23.01.2026